

A.LUKAŠENKOS VIZITAS Į LIETUVĄ: AR ŽINOME, KOKĮ ŽAIDIMĄ ŽAIDŽIAME?

Vytautas Sirijos Gira

**Rytų Europos Studijų Centras
2009 09 14**

Vilniuje rugsėjo 16 dieną lankysis Baltarusijos Prezidentas Aleksandras Lukašenka. Planuojama, kad vizito metu Baltarusijos vadovas susitiks su Lietuvos Prezidente Dalia Grybauskaite, dalyvaus Lietuvos ir Baltarusijos tarptautinio ekonominio forumo „Baltarusija ir Baltijos jūros šalys: naujos bendradarbiavimo plėtros galimybės“ atidaryme, parodų ir kongresų centre „Litexpo“ atidarys Baltarusijos nacionalinę parodą „Belarus Expo 2009“. Tai pirmasis Baltarusijos vadovo A. Lukašenkos vizitas į Lietuvą nuo 1998 m. ir antrasis vizitas į ES valstybę per pastarąjį dešimtmetį. Ką šis A. Lukašenkos vizitas reiškia ES, Lietuvai ir pačiai Baltarusijai, pastaruoju metu bandančiai gerinti santykius su Vakarais?

Nereikėtų abejoti, jog šis vizitas tai sudėtinė naujo geopolitinio žaidimo „dėl Baltarusijos“ dalis. Po Gruzijos ir Rusijos karinio konflikto ES politikoje Baltarusijos atžvilgiu atsirado kokybinių pokyčių. Iki šiol dominavusią Baltarusijos demokratizacijos ir A.Lukašenkos režimo izoliavimo politikos liniją ėmė keisti „dvieismė“ strategija: viena vertus, ir toliau vyksta darbas su opozicinėmis Baltarusijos jėgomis (demokratizacijos linija), antra vertus, pagreitį įgauna „selektyvus“ Baltarusijos politinio režimo įtraukimo politika, kurios paskirtis – mažinti šios šalies priklausomybę nuo Rusijos. Kitaip tariant, ES šiuo metu prioritetą skiria Baltarusijos politiniam ir ekonominiam savarankiškumui. Vis dėlto, režimo demokratizacijos kryptis irgi išlieka svarbi, tik gal kiek mažiau akcentuojama.

A.Lukašenkos vizitas „įsipaišo“ į šios „dvieismės“ strategijos rėmus. Šis įvykis atitinka ir kai kurių Lietuvos verslo grupių interesus (trašų eksportas per Klaipėdos uostą, įėjimas į Baltarusijos vidaus rinką). Kita vertus, tai atveria „galimybių langą“ Baltarusijos prezidentui žaisti ir savo politinį žaidimą. Santykių su ES „atšilimą“ A.Lukašenka vertina vadovaudamasis pagal paprastą logiką -

„išdurti visus“. ES ir Lietuvos kaip Baltarusijos „lango“ į Europą A.Lukašenkai reikia tik tiek, kiek tai leidžia jam gauti finansinių resursų merdėjančiam šalies ūkiui, atverti ES rinką baltarusiškai produkcijai ar stiprinti derybinę galią santykiuose su Maskva. Bet kai tik ES reikalavimai ims skverbtis į Baltarusijos vidaus politiką, A.Lukašenka pats pirmas visus tuos „atsivėrusius langus“ ir „naujus istorinius dvišalių santykių puslapius“ užvers. Baltarusijos prezidentas puikiai supranta, jog tolesnės jo režimo raidos perspektyvos labiausiai priklauso ne nuo ES, bet nuo Rusijos.

Lyginant ES ir Rusijos turimus svetus A.Lukašenkos režimo atžvilgiu, akivaizdu, jog Rusijos pozicijos yra stipresnės. Maskva bet kada gali išsitraukti „energetinę kortą“ (Baltarusijai tiekiamų dujų kainą priartinti prie europinių) ir taip iš esmės sugriauti ant molinių kojų stovinčią šios šalies socialinę ir ekonominę sistemą. Iki šiol A.Lukašenka šio scenarijaus išvengdavo leisdamas Rusijos kapitalui privatizuoti kokią nors strateginėje ūkio šakoje veikiančią valstybinę įmonę. Tačiau ateityje šito jau gali ir nebeužtekti. Ar ES turi panašaus pobūdžio įtakos kanalą Baltarusijos atžvilgiu? Akivaizdu, kad ne, nes visos iki šiol ES taikytos sankcijos (Baltarusijos pašalinimas iš ES preferencinės prekybos sistemos, ES atsisakymas išduoti vizas A. Lukašenkai ir keliasdešimt aukščiausių Baltarusijos pareigūnų, tarptautinė izoliacija, dvišalių santykių išaldymas ir kt. priemonės) nesuveikė. Tad kol ES neturės panašaus poveikio sveto, kokį Minsko atžvilgiu turi Maskva, tol ES ir Baltarusijos santykių „atšilimas“ plėtosis pagal A.Lukašenkos scenarijų.

Taigi, svarbiausias klausimas, kurį turėtų sau užduoti ES ir Lietuvos užsienio politikos formuotojai turėtų būti toks: kaip įtvirtinti dvišalių santykių su Baltarusija „žaidimo taisykles“, kad jos nebegalėtų būti vienašališkai keičiamos A. Lukašenkos? Vienas ryškiausių tokio Baltarusijos vienašališko „žaidimo taisyklių“ pavyzdžių – 2008 m. gruodžio 31 d. Tarptautinio valiutos fondo (TVF) patvirtinta 15 mėnesių trukmės 2,5 mlrd. USD dydžio paskola skirta Baltarusijos ekonomikos stabilizavimui su sąlyga, kad Baltarusija sustiprins monetarinę kontrolę ir liberalizuos savo ekonomiką. 2009 m. gegužę TVF misiją įvertinusi Baltarusijos pastangas liberalizuoti ekonomiką, konstatavo, kad Baltarusijos ekonomikos liberalizacijos procesas yra tik „kosmetinis“. Akivaizdu ir tai, jog Baltarusijoje vykdomi ekonomikos privatizacijos ir liberalizacijos procesai (privataus sektoriaus dalis Baltarusijos ekonomikoje sukuria 25-30 proc. BVP) yra fragmentiški ir nedaro reikšmingos įtakos Baltarusijos ekonomikos pokyčiams. A. Lukašenka ir toliau išlieka šių procesų iniciatoriumi, arbitru ir galutiniu sprendimų priėmėju. Visos 2007-2008 m. privatizacijos sutartys sudarytos tik su A. Lukašenkos pritarimu. Baltarusijos ekonomikos centralizacija leidžia A. Lukašenkai išlaikyti biurokratinio aparato kontrolę ir užsitikrinti politinio elito lojalumą, mainais į ribotą priėjimą prie ekonominių išteklių. Kitaip tariant, visos reformos yra kontroliuojamos. Todėl ir kalbėti apie kokias nors stabilias „žaidimo taisykles“ šioje valstybėje nėra prasmės. Net jei kokias nors lietuviško kapitalo įmonei ir pavyksta patekti į Baltarusijos rinką, keičiantis politinių vėjų kryptis (A.Lukašenkos geopolitiniams žaidimams) tos lietuviškos investicijos į Baltarusiją lygiai taip pat gali būti ir eliminuotos. Štai čia ir išryškėja poreikis rezervuoti ir atsargiai vertinti A.Lukašenkos siekį pažaisti „suartėjimą“ su ES. A.Lukašenkos „daugiavektorinė“

užsienio politika, laviravimas tarp ES ir Rusijos rodo, jog jis siekia gauti iš Vakarų kuo daugiau finansinių injekcijų (per paskolas, dotacijas ar subsidijas), bet kartu išvengti įsipareigojimų vykdyti struktūrines reformas, liberalizuoti šalies ūkį ar keisti politinę sistemą. Tai kartu liudija, kad A.Lukašenkos nuolaidos Vakarams gali būti tik labai ribotos. Ilgalaikėje perspektyvoje Vakarai vis tiek projektuoja Baltarusiją kaip demokratinę ir „be Lukašenkos“, todėl nereikėtų abejoti, kad ilgainiui ES vėl užkels demokratinę kartelę, o tai automatiškai reikš, kad A.Lukašenkos „suartėjimo“ su Vakarais žaidimas ims ir pasibaigs. Kitaip tariant, santykiuose su Rusija A.Lukašenka sprendžia dilemą savarankiškumas ar lojalumas, tuo tarpu Vakarų fronte dilema visiškai kitokia – režimo išlikimas ar demokratija. Ir tai visiškai skirtingo lygmens dilemos, nes pirmuoju atveju – A.Lukašenka vis dar gali projektuoti savo politinę ateitį (net Rusijos gubernatoriaus statuso lygmenyje), tuo tarpu antruoju – tikrai ne.